

การศึกษาวิเคราะห์พระวินัยที่เกี่ยวกับสตรีในภิกขุปาติโมกข์
THE ANALYTICAL STUDY OF VINAYA ABOUT WOMAN
IN BHIKKHUPĀTIMOKKHA

สร้อยนันท์ บุญยวีรยานนท์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้เป็นการศึกษาวิจัยเฉพาะภาคเอกสาร มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสตรีในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาอาบัติที่เกี่ยวข้องกับสตรีในภิกขุปาติโมกข์ และ 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมต่อสตรีของพระภิกษุในปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่า ในสังคมอินเดียสมัยก่อนพุทธกาล สตรีไม่มีสถานภาพเท่าเทียมกับบุรุษ เป็นมลทินต่อพิธีกรรม ต่อมาในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้ยอมรับสถานภาพและบทบาทของสตรีเทียบเท่าบุรุษ เช่น การอนุญาตให้บวชเป็นภิกษุณี การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เป็นต้น ในส่วนอาบัติที่เกี่ยวกับสตรีในภิกขุปาติโมกข์นั้นปรากฏอยู่ในอาบัติ 3 กลุ่ม คือ ปาราชิก สังฆาทิเสส และปาจิตติย สำหรับแนวทางปฏิบัติต่อสตรีที่เหมาะสมของภิกษุคือการทำตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด มีสำรวมระวังในอินทรี 6 คือ ตา หู จมูก กาย และใจ ระมัดระวัง เมื่อต้องสนทนากับสตรี มองสตรีให้เป็นเสมือนญาติของตน และการกำหนดอสุภกรรมฐานในร่างกายเพื่อไม่ให้เกิดกามราคะ ความมัวเมาในสตรี

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา. สตรี. วินัย.

ABSTRACT

The main purposes of thesis are 1) to study the concept of the woman in Buddhism 2) to study the offense about woman in Bhikkhupātimokkha and 3) to analyze the best of monk's practices to woman in present time.

The result revealed that, before Buddhist era, the woman status is not equal to man. Woman cannot study about religion scripture and unclean to the ceremony. In Buddha's time, Woman can join in Buddhist activity, though become the Bikkhuni. Offense about woman in Bhikkhupātimokkha revealed that there are three offenses are; Parāsika, Sangkadisesa and Pachiti. The best of monk's practices to woman is strictly keeping the discipline. Focusing on six Indriya-s: eyes, ears, nose, tongue, body and mind. Give the carefully speech with woman. Thinking to all of woman is the relative. Finally, determining the body is non-beauty, Asuphakammathana, for ridding the sensuality.

Key words: Buddhism, woman, discipline

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เริ่มให้สิทธิแก่สตรี เป็นการสร้างวัฒนธรรมใหม่ในสังคมอินเดีย ซึ่งในสังคมอินเดีย สตรีจะถูกมองว่าเป็นอันตราย จึงไม่ได้รับความเคารพ ไม่ให้ร่วมพิธีกรรมต่างๆ ในศาสนา (พระมหากมล ถาวโร, 2543) ซึ่งแตกต่างจากพระพุทธศาสนาที่มีมุมมองว่าไม่ใช่แต่เฉพาะบุรุษเท่านั้นที่สามารถบรรลุธรรม เป็นอรหันต์ เป็นบัณฑิตได้ สตรีนั้นก็สามารถที่จะบรรลุธรรม สามารถเป็นบัณฑิตได้ (ขุ.อป. (ไทย) 33/31/459-460) หากมนุษย์เดินตามสายกลางที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้สั่งสอนไว้แล้วก็จะย่อมจะบรรลุจุดสูงสุดของชีวิตได้

คำสอนของพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนให้ออกจากกาม รักษาพรหมจรรย์ (อง.ติก. (ไทย) 20/71/290) อันจะเป็นหนทางสู่ความสูงสุดของชีวิต คือนิพพาน การไม่สามารถรักษาพรหมจรรย์ไว้ได้ จึงถือว่าเป็นผู้พ่ายแพ้ต่อกิเลส ดังนั้นการคลุกคลีกับสตรีจึงมีความเสี่ยงต่อการรักษาพรหมจรรย์ เพราะขึ้นชื่อว่าสตรีแล้วมีอำนาจอิทธิพลที่จะชักจูงบุรุษ ครอบงำจิตใจให้หลงใหลได้ด้วย รูป เสียง กลิ่น รส และโผฏฐัพพะ แม้แต่ผู้มีฤทธิ์ มีเดช อำนาจ หรือเป็นบัณฑิตก็ย่อมตกอยู่ในอำนาจของสตรี เมื่อได้คลุกคลี พุดคุยสนทนากันกับสตรี หากไม่สำรวมอินทรีย์ของตนให้ดีแล้ว ก็ยากที่จะรักษาพรหมจรรย์ไว้ได้ (ขุ.ชา.อสิตี. (ไทย) 33/359/156)

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงบัญญัติวินัย เพื่อให้สาวกทั้งหลายนำไปปฏิบัติเพื่อรักษาสารวัตรระมัดระวังตนเอง ไม่ใช่เพราะสตรีมีความเลวร้าย แต่เพื่อป้องกันภิกษุไม่ให้เกิดความประมาท ดังจะเห็นได้ว่าปัจจุบันปัญหาที่เกี่ยวกับภิกษุกับสตรีนั้นมีมากมาย ไม่ว่าจะเป็นฐานะมารดา ลูกสาว น้องสาว เป็นต้น ซึ่งถือว่าอยู่ในสถานะของมาตุคามตามพระวินัย ดังนั้นการศึกษาเกี่ยวกับอาบัติที่สัมพันธ์กับสตรีในภิกขุปาติโมกข์ จึงมีความสำคัญที่จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนของภิกษุสงฆ์ต่อสตรี ว่ามีขอบเขตเพียง เพื่อเป็นประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พัฒนาดนตนเองและสังคม

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสตรีในพระพุทธศาสนา
- 2) เพื่อศึกษาอาบัติที่เกี่ยวข้องกับสตรีในภิกขุปาติโมกข์
- 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมต่อสตรีของพระภิกษุในปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เอกสารหลักที่ใช้คือพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัยตามกรอบของการศึกษาดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก รวมถึงอรรถกถาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพบทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารและตำราทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง
2. รวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ คือส่วนที่เป็นงานนิพนธ์ต่างๆ ไป รวมทั้งเอกสาร งานวิจัย บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้
3. นำข้อมูลทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเขียนงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วปรับปรุงแก้ไขเพื่อความถูกต้อง
4. เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์พระวินัยที่เกี่ยวกับสตรีในภิกขุปาติโมกข์ ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับสตรีในพระพุทธศาสนา

สตรี หมายถึง ผู้ที่ยอมตายตามสามี ตามความเชื่อของคนอินเดียที่ปฏิบัติกันมานาน อันสตรีที่ปราศจากสามี นั้นเป็นที่น่ารังเกียจของสังคม และความหมายอีกนัย สตรี หมายถึง ผู้หญิงหรือมาตุคาม อันเป็นเพศที่ตรงข้ามกับบุรุษ หรือผู้ชาย ตามความเชื่อความศานาพราหมณ์นั้นมีความเชื่อสตรีเกิดจากพระมหารพรม ได้นำความกลมกล่อม ของพระจันทร์ คดเคี้ยวเถาวัลย์ ความหวานไหวของยอดหญ้า เป็นต้น จากนั้นจึงเอาหัวใจของราชสีห์ สุนัข และวานร สตรีจึงเป็นที่ย่าเกรง เกรงใจ ของสามี มีความจงรักภักดีต่อสามี คอยปกป้องสามีลูกของตน และยังมีนิสัยกิริยาอาการ ไม่แน่นอน มีเสน่ห์ เนิ่นยาวย อันจะทำให้บุรุษหลงใหล ซึ่งเป็นความพิเศษที่อยู่ตัวสตรีเอง

สตรีในสมัยก่อนพุทธกาลนั้นยังไม่มีบทบาทเทียบเท่ากับบุรุษ ไม่สามารถเล่าเรียนหนังสือ คัมภีร์ทางศาสนาได้ ถือเป็นมลทินต่อพิธีกรรม สตรีไม่สามารถประกอบกิจกรรมสังคมต่างๆ ได้เหมือนกับบุรุษ สตรีจึงอยู่ในฐานะ ของพลเมืองชั้นที่ 2 มาโดยตลอด อิทธิพลของศาสนามีความเชื่อเกี่ยวกับหญิงสาวพรหมจารี บุรุษต้องแต่งงานกับสาว พรหมจารีเท่านั้น ทำให้สตรีนั้นต้องแต่งงานตั้งแต่อายุยังน้อย ด้วยเหตุที่สตรีต้องแต่งงานตั้งแต่อายุยังน้อยทำให้ไม่มี โอกาสทางการศึกษา ขาดความรู้ที่จะสามารถนำไปใช้ชีวิตในสังคมได้ ต้องพึ่งพาสามีของตนเป็นอย่างมาก หากสามี ตายจึงต้องกระโดดกองไฟตามเพื่อไปเป็นภรรยาในชีวิตหลังความตาย ต่อมาความตกต่ำของสตรีจึงเพิ่มมากขึ้นทั้งถูก เหยียดหยามต่างๆ ไม่ให้ทำพิธีทางศาสนา สตรีก่อนสมัยพุทธกาลเป็นยุคที่สตรีมีความตกต่ำเป็นอย่างมาก

เมื่อองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เกิดขึ้น จึงให้มีพุทธศาสนาขึ้นมา สตรีที่ได้รับความตกต่ำจากสังคม จึงหัน มาพึ่งพาพุทธศาสนา ได้มีโอกาสที่จะได้ฟังธรรมจากพระผู้มีพระภาคเจ้าและสาวก เกิดความเลื่อมใส มีความรู้ มีปัญญา ความเสมอภาคเท่ากับบุรุษ ไม่ได้ด้อยไปกว่ากันเลย สตรีได้รับยกย่องให้อยู่ในฐานะที่สำคัญต่างๆ เช่น อยู่ใน ฐานะแม่ที่ดีของลูก เป็นภรรยาที่ดีของสามี เป็นต้น ต่อมาเมื่อสตรีสามารถบวชเป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนาได้บรรลु พระอรหันต์ ซึ่งพระผู้มีพระภาคได้แต่งตั้งเอตทัคคะให้กับสตรีทั้งภิกษุณีและอุบาสิกามากมาย เช่น ด้านวินัย การ แสดงธรรม เป็นมหาอุบาสิกา เป็นต้น ฐานะของสตรีในพระพุทธศาสนาจึงได้รับการยกย่องให้มีสิทธิทัดเทียมกับผู้ชาย

ในพระพุทธศาสนาสตรีมีบทบาทและสถานะที่สำคัญต่างๆ ซึ่งเป็นหนึ่งในพุทธบริษัททั้ง 4 ที่พระพุทธเจ้าบอก ว่าเป็นกำลังสำคัญที่จะทำให้พระพุทธศาสนารุ่งเรืองเลยทีเดียว โดยหน้าที่สำคัญคือ ช่วยทำนุบำรุงอุปถัมภ์ค้ำชู พระพุทธศาสนา ดูแลภิกษุผู้อาพาธ เป็นต้น นอกจากนี้แล้วสตรียังมีบทบาทที่สำคัญ เช่น มารดา ภรรยา สะใภ้ ลูก หลานหม้าย โสเภณี โดยที่พระพุทธศาสนามีทัศนะที่เป็นกลางต่อสตรี และส่งเสริมให้ปฏิบัติธรรม จนถึงขั้นบรรลुเป็น พระอริยบุคคล สามารถสั่งสอนเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป

อาบัติที่เกี่ยวกับสตรีในภิกขุปาติโมกข์

จากการศึกษาพบว่าอาบัติที่เกี่ยวกับสตรีในภิกขุปาติโมกข์มี 3 อาบัติ คือ ปาราชิก สังฆาทิเสส และปาจิตติย ในบทปาราชิก เป็นสิกขาบทที่ว่าด้วยการเสพเมถุน ภิกษุรูปใดเสพเมถุนต้องปาราชิก หากสงฆ์วาสนิได้ เป็นผู้ พ่ายแพ้แล้ว ต่อมาจะภิกษุอื่นได้กระทำเสพเมถุนต่อสัตว์ดิรัจฉาน พระพุทธองค์จึงได้ทรงบัญญัติอนุบัญญัติขึ้นมาอีก เพื่อให้ครอบคลุมทั้งการเสพเมถุนทั้งในมนุษย์และสัตว์ เพราะการเสพเมถุนเป็นการทำลายพรหมจรรย์ ซึ่งภิกษุจะต้อง รักษาสำรวมระวังไว้ เพื่อเป็นแนวทางพ้นที่สุดแห่งทุกข์ เนื่องจาก รูป เสียง กลิ่น รส ของสตรีเป็นวัตถุที่ยั่ววนใจ บุรุษให้หลงใหลได้ง่าย อันจะทำให้เกิดการเสพเมถุนในที่สุด (วิมหา. (ไทย) 1/39/29)

ในบทสังฆาทิเสส มีอาบัติที่เกี่ยวข้องกับสตรี 3 สิกขาบท ได้แก่ 1) กายสังสัคคสิกขาบท การถูกต้องกายกับ มาตุคาม มีพระบัญญัติว่า “ก็ภิกษุใดถูกราคะครอบงำแล้ว มีจิตแปรปรวน ถูกต้องกายกับมาตุคาม คือ จับมือ จับช่อง

ผมหรือลูกค่ออวยวะส่วนใดส่วนหนึ่ง เป็นสังฆาติเสส” (วิ.มหา. (ไทย) 1/270/293) กล่าวคือ ภิกษุผู้มีราคะ มีความกำหนดครอบงำ จับต้องกายสตรีที่เป็นมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิด ต้องสังฆาติเสส แต่กรณีนี้ภิกษุจับด้วยความรักแบบ แม่ พ่อลูก น้องสาว ไม่ต้องสังฆาติเสส แต่ต้องอาบัติทุกกฏ 2) ทุณจุลลวจากสิกขาบท เป็นสิกขาบทที่ว่าด้วยการพูดเกี้ยวหญิง มีพระบัญญัติว่า “ก็ภิกษุใดถูกราคะครอบงำแล้ว มีจิตแปรปรวน พูดเกี้ยวมาตุคามด้วยวาจาชั่วหยาบ พาดพิงเมถุน เหมือนชายหนุ่มพูดเกี้ยวหญิงสาว เป็นสังฆาติเสส” (วิ.มหา. (ไทย) 1/285/316) กล่าวคือ ภิกษุผู้มีราคะ มีความกำหนดครอบงำ แล้วพูดเกี้ยว จีบ แชว เกี่ยวกับเมถุนธรรมต่อมนุษย์ผู้เป็นสตรีที่รู้เพียงสา รู้และเข้าใจความหมายที่พูดนั้น ภิกษุต้องสังฆาติเสส แต่ถ้าสตรีนั้นไม่รู้ไม่เข้าใจในคำที่พูดนั้น ไม่ต้องสังฆาติเสส แต่ต้องอาบัติทุกกฏ และ 3) อตตคามปาริจริยสิกขาบท เป็นสิกขาบทที่ว่าด้วยการให้บำเรอความใคร่ของตน มีพระบัญญัติว่า “ก็ ภิกษุใดถูกราคะครอบงำแล้ว มีจิตแปรปรวน กล่าวสรรเสริญการบำเรอความใคร่ของตนต่อหน้ามาตุคาม ด้วยคำที่พาดพิงเมถุนว่า “น้องหญิง หญิงใดบำเรอผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ผู้มีศีลมีกัลยธรรมเช่นเราด้วยธรรมนั้น การบำเรอนี้ของหญิงนั้นเป็นการบำเรอชั้นยอด เป็นสังฆาติเสส” กล่าวคือ ภิกษุผู้มีราคะ ความกำหนดครอบงำ แล้วพูดให้มาบำเรอความใคร่ของตนเอง โดยสตรีนั้นเป็นมนุษย์ที่รู้เพียงสา รู้และเข้าใจความที่พูด ภิกษุนั้นต้องสังฆาติเสส แต่ถ้าสตรีนั้นไม่รู้เพียงสาไม่เข้าใจความหมาย ภิกษุไม่ต้องสังฆาติเสส แต่ต้องอาบัติทุกกฏ (วิ.มหา. (ไทย) 1/291/330)

ในบทอนียต มีอาบัติที่เกี่ยวข้องกับสตรี 2 สิกขาบท คือ 1) ปฐมอนียตสิกขาบท เป็นสิกขาบทที่ว่าด้วยการนั่งในที่ลับตากับหญิงสองต่อสอง มีพระบัญญัติว่า “ก็ ภิกษุใดนั่งบนอาสนะที่กำลังในที่ลับพอจะทำการได้กับมาตุคามสองต่อสอง อุบาสิกามิว่าจาเชื่อถือได้ ได้เห็นภิกษุนั่งกับมาตุคามนั้นแล้วกล่าวโทษด้วยอาบัตินั้นอย่างหนึ่ง บรรดาอาบัติ 3 อย่าง คือ ปาราชิก สังฆาติเสส หรือปาจิตตีย์ ภิกษุนั้นยอมรับการนั่ง พึงถูกปรับด้วยอาบัตินั้นอย่างหนึ่ง บรรดาอาบัติ 3 อย่าง คือ ปาราชิก สังฆาติเสส หรือปาจิตตีย์ อีกอย่างหนึ่งอุบาสิกามิว่าจาเชื่อถือได้นั้น กล่าวโทษด้วยอาบัติใด ภิกษุนั้นพึงถูกปรับด้วยอาบัตินั้น อาบัตินี้ชื่อว่า อนียต” (วิ.มหา. (ไทย) 1/444/474-475) และ 2) ทุตติยอนียตสิกขาบท เป็นสิกขาบทที่ว่าด้วยการนั่งในที่ลับกับหญิงสองต่อสอง มีพระบัญญัติว่า “ก็ สถานที่ที่ไม่ใช่อาสนะที่กำลัง ไม่พอจะทำการได้ แต่เป็นสถานที่พอจะพูดเกี้ยวมาตุคามด้วยวาจาชั่วหยาบได้ ก็ภิกษุใดนั่งบนอาสนะเช่นนั้น ในที่ลับกับมาตุคามสองต่อสอง อุบาสิกามิว่าจาเชื่อถือได้ ได้เห็นภิกษุนั่งกับมาตุคามนั้นแล้วกล่าวโทษด้วยอาบัตินั้นอย่างหนึ่ง บรรดาอาบัติ 2 อย่าง คือ สังฆาติเสส หรือปาจิตตีย์ ภิกษุยอมรับการนั่ง พึงถูกปรับด้วยอาบัตินั้นอย่างหนึ่ง บรรดาอาบัติ 2 อย่าง คือ สังฆาติเสส หรือปาจิตตีย์ อีกอย่างหนึ่ง อุบาสิกามิว่าจาเชื่อถือได้นั้นกล่าวโทษด้วยอาบัติใด ภิกษุนั้นพึงถูกปรับด้วยอาบัตินั้น อาบัตินี้ชื่อว่า อนียต” (วิ.มหา. (ไทย) 1/445/475-476)

ในบทปาจิตตีย์ มีอาบัติที่เกี่ยวข้องกับสตรี 5 สิกขาบท คือ 1) ทุตติยสหเสยสิกขาบท เป็นสิกขาบทว่าด้วยการร่วมกันข้อที่ 2 มีพระบัญญัติว่า “ก็ภิกษุใดนอนร่วมกับมาตุคาม ต้องอาบัติปาจิตตีย์” (วิ.มหา. (ไทย) 2/55/243) 2) จัมมเทสนาสิกขาบท เป็นสิกขาบทที่ว่าด้วยการแสดงธรรม มีพระบัญญัติว่า “ก็ภิกษุใดแสดงธรรมแก่มาตุคาม ต้องอาบัติปาจิตตีย์” ถ้าภิกษุใดแสดงธรรมแก่สตรี ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ต่อมา มีพระอนุบัญญัติคือ หากต้องแสดงธรรม ต้องพูดไม่เกิน 5-6 คำ (วิ.มหา. (ไทย) 2/63/249) 3) โรหิฏถณนสิกขาบท เป็นสิกขาบทที่ว่าด้วยการนั่งในที่ลับมีสิ่งกำบัง มีพระบัญญัติว่า “ก็ภิกษุใดนั่งบนอาสนะที่กำลังในที่ลับกับมาตุคาม ต้องอาบัติปาจิตตีย์” (วิ.มหา. (ไทย) 2/285/432) 4) โรหิณิสัชชสิกขาบท เป็นสิกขาบทว่าด้วยการนั่งในที่ลับ มีพระบัญญัติว่า “ก็ ภิกษุใดนั่งในที่ลับกับมาตุคามสองต่อสอง ต้องอาบัติปาจิตตีย์” (วิ.มหา. (ไทย) 2/290/435) และ 5. สังวิธานสิกขาบท เป็นสิกขาบทที่ว่าด้วยการชักชวนเดินทางไกลร่วมกับมาตุคาม มีพระบัญญัติว่า “ก็ ภิกษุใดชักชวนกันเดินทางไกลร่วมกันกับมาตุคาม โดยที่สุดแม้ชั่วละแวกหมู่บ้านหนึ่ง ต้องอาบัติปาจิตตีย์” (วิ.มหา. (ไทย) 2/414/522-523)

แนวทางปฏิบัติต่อสตรีที่เหมาะสมของภิกษุ

จากการศึกษาพบว่าแนวทางปฏิบัติต่อสตรีที่ปรากฏในพระวินัย เป็นแนวทางตามพระวินัยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ เป็นแนวเพื่อให้พระสงฆ์มีความสุข มีความเจริญในธรรม และยังป้องกันภิกษุที่จะต้องสำรวมระวังตนไม่ให้ตกไปอยู่ในอารมณ์แห่งราคะและความกำหนัด แนวทางปฏิบัติของภิกษุต่อสตรี จึงต้องทำตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด ข้อที่สำคัญที่สุดนั้นคือ ไม่เสพเมถุนกับสตรี สัตว์ดิรัจฉาน ชากศพ หุ่น ซอกอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย หากกระทำแล้วต้องปราศรัย ไม่สามารถคงความเป็นภิกษุไว้ได้ เพราะเสพเมถุนเป็นธรรมที่ก่อให้เกิดกิเลสและความลุ่มหลง เป็นกามตัณหา สาเหตุให้เกิดทุกข์ เป็นตัวยึดเหนี่ยวจิตเอาไว้ไม่ให้ได้มีโอกาสพัฒนานตนเองไปสู่จุดสูงสุดคือพระนิพพานได้ นอกจากนี้ภิกษุเมื่อถูกราคะ ความกำหนัดครอบงำ ไม่ควรจับต้องกายสตรี ก็ควรกำหนดสติแล้ว คอบคุมจิตใจของตน แต่เมื่อจับต้องไปสตรีไปแล้ว ภิกษุนั้นต้องอาบัติสังฆาทิเสส นอกจากนี้พระสงฆ์ยังระวังวาจาของตน ไม่พูดเกี้ยวหยอกล้อ หรือล้อให้สตรีบำเรอตนด้วยกาม ควรพูดแต่สิ่งที่ดีมีประโยชน์ จะเห็นได้ว่าแนวทางในการปฏิบัติต่อสตรีนั้นเพื่อให้พระสงฆ์ได้สำรวมกาย วาจา ใจ พระสงฆ์อุบาสกอุบาสิกาจะมีความสุขสบาย ไม่มีปัญหา ไม่มีใครมาตำหนิ จะได้รับความนับถือจากผู้คน พระศาสนาก็จะเจริญรุ่งเรืองต่อไป

ในมหาปริณิพพานสูตรมีแนวทางที่เหมาะสมในการปฏิบัติตัวของภิกษุต่อสตรี คือ สำรวมตา (เว้นดู) สำรวมวาจา (เว้นพูด) ตั้งสติควบคุมสำรวมระวังเมื่อได้พบปะสนทนากับสตรี (ที.ม. (ไทย) 10/203/151) ในการทวาทสูตรมีแนวทางในการวางตัวอย่างเหมาะสมต่อสตรี คือ มองสตรีให้เป็นมารดาญาติพี่น้องของตนก็จะให้ละอกุศลในจิตใจได้ หรือการกำหนดอุสสภกรรมฐาน มองว่าร่างกายนี้เป็นของสกปรก ไม่น่าดู น่าชื่นชม แต่เพื่อความเต็มเต็มแห่งปัญญา คือ วิปัสสนาพิจารณาตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้สัมผัส โดยไม่ปรุงแต่ง (ส.สพ. (ไทย) 18/127/152) จึงกล่าวได้ว่า แนวทางที่เหมาะสมในการปฏิบัติตัวของภิกษุต่อสตรี คือ ต้องมีศีลอันบริบูรณ์ สมาธิที่มั่นคง และปัญญาดับตัณหา

แนวทางปฏิบัติต่อสตรีที่เหมาะสมของพระภิกษุในปัจจุบันนั้น ภิกษุต้องสำรวมระวังในพระวินัย การสำรวมระวังนั้นมุ่งหมายที่อินทรี 5 เป็นหลัก คือ ตา หู จมูก กาย ใจ เพื่อปิดช่องการเกิดราคะในความมัวเมาในสตรี ตั้งสติไว้มั่น มีญาณรู้เท่าทันต่ออารมณ์ที่มากระทบกับอายตนะ มีความอดทนไม่หวั่นไหวไปตามอารมณ์ที่เกิดขึ้น และมีความเพียรอย่างแรงกล้า สิ่งเหล่านี้เป็นแนวทางที่เหมาะสมของภิกษุในที่จะปฏิบัติต่อสตรีได้อย่างถูกต้อง

อภิปรายผล

คำว่า “สตรีเป็นศัตรูต่อพรหมจรรย์” นั้น ผู้วิจัยเห็นว่า หากพิจารณาแค่ตัวอักษรอาจทำให้ตีความผิดในประเด็นสิทธิสตรี หรือเป็นมุมมองเชิงลบต่อสตรี แต่เมื่อพิจารณาจุดมุ่งหมายของคำดังกล่าวแล้ว จะได้ประโยคใหม่ว่า “สตรีเป็นศัตรูต่อบุรุษที่ประพฤติพรหมจรรย์” และในทำนองเดียวกัน “บุรุษก็เป็นศัตรูต่อสตรีที่ประพฤติพรหมจรรย์” ด้วยเช่นกัน นั่นคือ คำสำคัญของประโยคดังกล่าวอยู่ที่คำว่า “พรหมจรรย์” ซึ่งมีความหมายครอบคลุมถึงคำว่า เมถุนวิรัต ด้วยเหตุที่สตรีเป็นผู้ที่มีแรงกระตุ้นให้เกิดเมถุนธรรมแก่บุรุษได้ง่ายยิ่งกว่าใดอื่น ท่านจึงกล่าวว่า [อำนาจในรูป อำนาจในรส อำนาจในกลิ่น อำนาจในเสียง อำนาจในสัมผัสของ] สตรีเป็นศัตรูต่อพรหมจรรย์

ภิกษุคือผู้ที่ประกาศตนว่าเป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์ บวชมาเพื่อกระทำให้ถึงที่สุดแห่งกองทุกข์ ดังนั้นเมถุนธรรมจึงเป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับภิกษุ ด้วยเหตุว่า เมถุนเป็นสิ่งที่ไม่ประเสริฐ เป็นความทรมาน หรือเลว อรรถกถาจารย์อธิบายว่า เมถุนธรรมได้ชื่อว่าปถวีธรรม คือธรรมของพวกอสัตบุรุษ คือคนต่ำช้า อสัทธิธรรมนั้นเป็นของคนคู่ผู้กำหนดแล้ว ผู้กำหนดจัดแล้ว ผู้อันราคะชุ่มใจแล้ว คือ ผู้อันราคะกลุ้มรุมแล้ว ราคะนั้นไม่ควรก่อเกิดขึ้นในภิกษุผู้

ออกบวชเพื่อปราศจากราคะ เมณฺธธรรมจึงไม่ควรด้วยภิกษุ ก็เมณฺธธรรมนั้นย่อมเกิดขึ้นโดยง่ายเพราะอำนาจของสตรี ท่านจึงว่าสตรีเป็นศัตรูต่อพรหมจรรย์ แท้จริงโดยจุดมุ่งหมายนั้นย่อมเป็น เมณฺธธรรมเป็นศัตรูต่อพรหมจรรย์

โดยนัยนี้จะเห็นว่า พระพุทธศาสนาไม่ได้รังเกียจสตรี แต่รังเกียจในเมณฺธธรรม แม้ในพุทธประวัติก็พบว่า พระพุทธเจ้ารับนิมนต์ไปในบ้านของนางอัมพปาลีโสภณหรือบ้านของนางสิริมาหญิงงามเมือง โดยไม่ได้ตั้งข้อรังเกียจ ในความเป็นสตรีหรือความเป็นโสภณของสตรีเหล่านั้นเลย ในทางตรงกันข้ามพระพุทธเจ้ายังทรงยกย่องให้สตรีหลายท่านดำรงอยู่ในฐานะอันประเสริฐ (เอตทัคคะ) เช่น นางวิสาขา เป็นต้น ท่าทีของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสตรีเป็นไปในเชิงบวกมาโดยตลอด การอนุญาตให้สตรีเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมที่ไม่เปิดโอกาสให้สตรีมาอย่างยาวนาน เป็นการเคารพในสิทธิและเสรีภาพ ความสามารถของสตรีอย่างเห็นได้ชัด ท่าทีเชิงบวกต่อสตรีเหล่านั้นเป็นการลดช่องว่างระหว่างบุรุษกับสตรี ดังนั้น คำที่ว่า สตรีเป็นศัตรูต่อพรหมจรรย์นั้น ท่านหมายเอาเฉพาะบุรุษที่รักษาพรหมจรรย์และเจาะจงลงในประเด็นเมณฺธธรรมที่เป็นศัตรูต่อพรหมจรรย์ ข้อที่นักสิทธิสตรีจะกล่าวหาว่าพระพุทธศาสนามีท่าทีเชิงลบต่อสตรีนั้นฟังเข้าใจด้วยประการดังนี้

เมื่อจะว่าไปตามตัวบทพระบัญญัติแล้ว พระภิกษุกับสตรีแทบจะไม่สามารถพูดคุย เสรจจากต่อกันได้เลย ท่านห้ามตั้งแต่เสรจาเกิน 5-6 คำ ห้ามอยู่ด้วยกัน ห้ามเดินทางด้วยกัน (ปาจิตติย) จากนั้นห้ามสัมผัสเนื้อต้องตัว ห้ามเกี่ยวพาราสี (สังฆาติเสส) และสุดท้ายคือ ห้ามประพฤติเมณฺธธรรม (ปาราชิก) แต่ในมหาปริณิพพานสูตรท่านเปิดช่องให้พระภิกษุมีปฏิสัมพันธ์กับสตรีได้ โดยอาศัยสติเป็นเครื่องกำกับ ดังนั้น หากภิกษุมีสติรู้ตัวอยู่เสมอ ไม่กระทำความผิดพระวินัย ไม่พูดเกี่ยวพาราสี ไม่จับเนื้อต้องตัวสตรี พูดโดยมุ่งแต่สั่งสอนธรรม พรรณนาคุณแห่งทาน ศีล ภาวนา ก็สามารถกระทำได้โดยไม่ผิดพระวินัย

ข้อเสนอแนะ

ในยุคปัจจุบัน เทคโนโลยีสารสนเทศมีความรวดเร็วและสะดวกสบาย ง่ายต่อการสนทนาผ่านสื่อช่องทางจำนวนมาก เช่น เฟสบุ๊ก ไลน์ กล้องข้อความ เป็นต้น จึงเป็นโอกาสง่ายที่พระภิกษุกับสตรีจะพูดคุยกันได้ ดังจะเห็นได้จากที่มีการนำเสนอภาพหรือข่าวพระภิกษุสนทนาเกี่ยวพาราสีกับสตรีในท่านองชู้สาว ดังนั้น จึงควรวางแนวทางแก้ไขในช่องทางนี้ไว้ให้รัดกุม ในส่วนของพระภิกษุ ควรให้การศึกษาด้านพระธรรมวินัยให้มาก เข้มงวดกวดขันให้ต้องเรียนตามหลักสูตรพระปริยัติธรรม มีการสอบทวนความรู้ด้านพระธรรมวินัยทุก 5 ปี 10 ปี และสร้างสามัญสำนึกให้ตระหนักในความเป็นพระ พระอุปชฌาย์ เจ้าคณะผู้ปกครองต้องกวดขันในอาจาระ ความประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์ ในสังกัดของตนเอง ประการต่อมาควรใช้อำนาจทางการปกครองร่วมกับอำนาจทางพระวินัยด้วย กล่าวคือ เมื่อเกิดเหตุการณ์อันไม่เหมาะสมระหว่างภิกษุกับสตรี เช่น จับมือถือแขน อำนาจทางพระวินัยอาจลงโทษได้เพียงปาจิตติยหรือสังฆาติเสสเท่านั้น แต่อำนาจทางการปกครองสามารถทำได้มากกว่านี้ เช่น การปลดออกจากตำแหน่งพระสังฆาธิการ การงดนิยัตยัตการ การคว่ำบาตร การลงทัณฑ์ การว่ากล่าวตักเตือน หรือแม้กระทั่งการขับออกจากเขตปกครอง มาตรการทางการปกครองเหล่านี้จะเสริมพระวินัยให้ภิกษุมีความเกรงกลัวต่อความผิดมากยิ่งขึ้น

จากการศึกษาวิเคราะห์พระวินัยที่เกี่ยวกับสตรีในภิกษุปาติโมกข์ ผู้วิจัยได้ศึกษาในกรอบของเนื้อหาตามตัวบทในพระวินัยเท่านั้น พร้อมทั้งนำเสนอแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับภิกษุที่มีมีต่อสตรี แต่ยังมีประเด็นที่ควรแก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งผู้ที่สนใจศึกษาควรศึกษา วิเคราะห์ให้ละเอียดอีกดังนี้

1. บทบาทของสตรีในการธำรงรักษาพระวินัย เนื่องจากสตรีทั้งในอดีตและปัจจุบันล้วนมีบทบาทต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก เช่น นางวิสาขาได้รับการมอบหมายจากพระพุทธเจ้าให้ร่วมกันตัดสินคดีนางภิกษุณี

ตั้งครุฑ แสดงให้เห็นว่าบทบาทของสตรีนั้นสามารถช่วยเหลือในการดำรงพระวินัยไว้ได้ และในสถานการณ์ปัจจุบัน สตรีควรมีบทบาทอย่างไร

2. ปัญหาโลกวัชระเกี่ยวกับสตรีและความสอดคล้องกับพระวินัย เนื่องจากปัจจุบันนี้กระแสสังคมมักมีอำนาจเหนือกว่าพระธรรมวินัย ความผิดตามตัวบทของพระวินัยกับความรู้สึกของสังคมมักจะขัดแย้งกัน โลกวัชระจึงมีอิทธิพลเหนือกว่าพระวินัย โดยเฉพาะเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างภิกษุกับสตรี

3. ศึกษาสตรีในฐานะผู้มีบทบาทในการรักษาพระพุทธศาสนา เนื่องจากมุมมองเชิงลบของพระพุทธศาสนา ที่ว่า สตรีเป็นศัตรูต่อพรหมจรรย์ ทำให้สตรีถูกกีดกันออกจากพระพุทธศาสนา ทั้งทางด้านพิธีกรรม ขอบเขตทางด้านการศึกษาพระธรรมวินัย แต่ก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า ผู้ที่อุปถัมภ์ ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาส่วนมากเป็นสตรี ดังนั้นแนวทางของสตรีในการมีบทบาท หน้าที่ทางพระพุทธศาสนา ควรเป็นอย่างไรจึงจะเกิดความเหมาะสมและถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้สำเร็จลงด้วยดี เพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่าย ดังต่อไปนี้ ขอขอบพระคุณ พระครูพิพิธจารุธรรม, ดร. และ ดร.สุนทร สุขทรัพย์ทวีผล ที่กรุณาเป็นพี่ปรึกษา ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็น และตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์เรื่องนี้จนสมบูรณ์ รวมถึงมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช เจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษา ที่ให้โอกาสทางด้านการศึกษาแก่ผู้วิจัย

เอกสารอ้างอิง

ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2541). **สตรีในคัมภีร์ตะวันออก**. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำรา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

พระมหากมล ถาวโร (มิ่งคำมี). (2543). “สถานภาพสตรีในพระพุทธศาสนา”. (**วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาจรัญ จิตตสวโร (กันธิมา). (2553). “การศึกษาแนวความคิดความเชื่อเชิงวัฒนธรรมในการสร้างประสาธน์ของชาวพุทธล้านนา”. (**วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553.

มนตรี สิริโรจนานันท์ (สืปด่าง). (2556). **สตรีในพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รจนา (นามแฝง). (2534). “กำเนิดสตรี”. **เพื่อนใจ**. 23 (5), 15.